

V predložennom návrhu ide o ohrozenie zdravia žien, nie o pomoc a podporu

Výzva 60 mimovládnych organizácií a iniciatív

14. október 2021

Vážené poslankyne a vážení poslanci Národnej rady Slovenskej republiky,

s hlbokým znepokojením sa na Vás obraciame v súvislosti s poslanceckým návrhom z dielne OĽaNO predloženým s cieľom obmedziť prístup žien k bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva (parlamentná tlač č. 665)¹, o ktorom má Národná rada SR rokovať v druhom čítaní na nasledujúcej schôdzi.

Dovoľujeme si Vás upozorniť, že navrhované ustanovenia týkajúce sa interrupcií znamenajú zavedenie nových prekážok v prístupe k bezpečnej interrupcii a v praxi môžu vážne ohroziť fyzické a duševné zdravie žien a zhoršiť ich životné podmienky. Ich cieľom je tiež stigmatizovať lekárov, lekárky a nútiť ich konať v rozpore s ich profesionálnymi znalosťami a etikou. Rovnako upozorňujeme, že sú v rozpore s medzinárodnými ľudskoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky, ako aj so zdravotnými štandardmi vrátane smerníc Svetovej zdravotníckej organizácie o bezpečnej interrupcii.

Prijatie navrhovanej novely by malo v praxi nasledovné škodlivé následky:

1. Predĺženie a rozšírenie povinnej čakacej doby by vážne ohrozilo fyzické a duševné zdravie žien

Navrhuje sa, aby sa už aj tak problémová 48-hodinová povinná čakacia doba predĺžila o ďalšie dni a aby sa vzťahovala na všetky interrupcie (teda aj na interrupcie zo zdravotných dôvodov) s výnimkou situácie, keď ide o *bezprostredné* ohrozenie zdravia alebo života ženy.

Nie je zrejmé, ako by sa v praxi vyhodnocoval pojem „bezprostredné“ ohrozenie zdravia a života. Zdravotnícki pracovníci a pracovníčky sa preto pri posudzovaní toho, čo predstavuje „bezprostredné ohrozenie zdravia a života“, môžu názorovo rozchádzať a z obáv pred prípadným postihom by váhali s bezodkladným vykonaním zákroku zo zdravotných dôvodov. V praxi by to znamenalo, že pri interrupciách zo zdravotných dôvodov by lekári a lekárky boli takto nútené odďaľovať poskytovanie zdravotnej starostlivosti, a tým ohrozovať zdravie žien. Tento návrh teda porušuje princíp právnej istoty a priniesol by závažné problémy do aplikačnej praxe.

Tento návrh by tiež de facto znamenal značné skrátenie časového úseku, ktorý má žena na rozhodovanie v rámci súčasnej 12-týždňovej zákonnej lehoty na realizáciu interrupcie na žiadosť ženy bez udania dôvodu (§4 zákona č. 73/1986 Zb.) a interrupcie zo zdravotných dôvodov (§2 ods. 1 vyhlášky č. 74/1986 Zb.).

Povinnosť podrobovať sa akejkoľvek čakacej dobe pred vykonaním interrupcie je v rozpore s medzinárodnými ľudskoprávnymi dohovormi, ktorými je Slovenská republika viazaná, ako aj so zdravotníckymi štandardmi. Povinné čakacie doby pred interrupciou ohrozujú fyzické a duševné zdravie žien, vážne spochybňujú ich rozhodovacie schopnosti a obmedzujú ich právo na rešpektovanie autonómneho rozhodovania. V kombinácii s povinným zaujatým poučením, ktorého obsahom sú medicínsky nepresné informácie a manipulatívne tvrdenia, sa negatívne účinky povinnej čakacej lehoty ešte prehľbujú. Medzinárodné ľudskoprávne orgány opakovane vyzvali štáty vrátane

¹ Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o pomoci tehotným ženám, 31. 8. 2021.

Slovenska, aby povinné čakacie lehoty pred vykonaním interrupcie odstránili. Podobne sa vyslovila aj Svetová zdravotnícka organizácia.

2. Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti by nemohli verejne informovať o tom, že poskytujú interrupcie a za akých podmienok ich poskytujú

Navrhovaný zákaz tzv. „reklamy na potrebu alebo dostupnosť“ interrupcií by v praxi značne obmedzil možnosti lekárov a lekárk poskytovať medicínsky presné a nezaujaté informácie o interrupciách. Rovnako by obmedzil prístup žien k informáciám o tom, ktoré zdravotnícke zariadenia poskytujú interrupcie a za akých podmienok ich poskytujú. Takáto úprava by tak mohla ohroziť zdravie a bezpečnosť žien, obmedziť ich právo na informácie a možnosti slobodne sa rozhodnúť.

Ide o bezprecedentný návrh, ktorého hlavným zámerom je výrazne obmedziť ženám prístup k informáciám o interrupciách, zastrášať lekárov a lekárky a zvyšovať ich stigmatizáciu. Deje sa tak v situácii, keď ženy na Slovensku nemajú dostatočný prístup k informáciám, na čo poukázal aj nedávny výskum organizácie Možnosť voľby (2021)². Podľa výskumu je dostupnosť informácií o poskytovaní, postupoch a poplatkoch za bezpečnú a legálnu interrupciu nízka: „Na Slovensku neexistuje pre verejnosť dostupný kompletný a aktuálny zoznam zariadení, ktoré poskytujú legálnu interrupciu na žiadosť ženy. Až v jednej tretine (34 %) mapovaných zariadení boli informácie o interrupcii uvedené iba nepriamo, cez cenník zdravotných výkonov, čo však nezaručuje jej poskytovanie. Jedna pätina zariadení (20 %) nemala uvedenú žiadnu informáciu o poskytovaní legálnej a bezpečnej interrupcii.“. Uvedený návrh túto alarmujúcu situáciu ešte zhorší.

Medzinárodné ľudskoprávne orgány opakovane vyzvali štáty, aby zabezpečili verejnú dostupnosť vedecky podložených informácií o interrupciách a ich legálnej dostupnosti a aby sa zdržali cenzurovania, zadržavania alebo úmyselného skresľovania týchto informácií.

3. Lekári a lekárky by v rámci procesu poučenia mohli ženám poskytovať zaujaté, medicínsky nepresné a stigmatizujúce informácie

Predložený návrh sa snaží o to, aby sa vytvoril priestor na poskytovanie zaujatých, medicínsky nepresných a stigmatizujúcich informácií. Návrh by totiž umožnil lekárom a lekárkam poskytovať ženám informácie aj od organizácií, ktorých zámerom je obmedzovať reprodukčné práva, vrátane cirkvi a náboženských spoločností. Návrh zároveň uvádza, že takto vyhotovené informácie musia byť v súlade so všeobecne záväzným právnym predpisom, ktorým je v súčasnosti vyhláška MZ SR č. 417/2009 Z. z., avšak predložený návrh navrhuje túto vyhlášku zrušiť a prijať novú.

V posledných dvoch rokoch boli do NR SR opakovane predložené návrhy vrátane návrhu poslancov OĽaNO v r. 2019, ktoré sa snažili zmeniť obsah informácií poskytovaných v rámci povinného poučenia tak, aby poučenie obsahovalo zaujaté, medicínsky nepresné a na vedeckých dôkazoch nezaložené informácie o interrupcii.³ Terajší návrh z dielne OĽaNO, aby takéto písomné informácie mohli vyhotovovať aj cirkvi a náboženské spoločnosti, treba čítať aj v tomto kontexte. Ak by došlo k prijatiu tohto návrhu a následne k prijatiu novej vyhlášky podobnej predošlým návrhom, v praxi by to znamenalo, že ženy budú zo zákona podrobované poučeniu, ktoré nebude založené na medicínsky

² <http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2021/09/Hlavn%C3%A9-zistenia-z-v%C3%BDskumu.pdf>

³ Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Mareka KRAJČÍHO, Eduarda HEGERA, Gábora GRENDLA a Richarda VAŠEČKU na vydanie zákona, ktorým sa dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (tlač 1731 zo dňa 27. 9. 2019); Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona, ktorým sa dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (tlač 1652, zo dňa 23. 8. 2019); Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Tomáša TARABU, Štefana KUFFU, Filipa KUFFU a Jána PODMANICKÉHO na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, (tlač 145, 17. 6. 2020).

presných informáciách, ale, naopak, na nábožensky podfarbených, manipulatívnych a skreslených informáciách.

Rovnako je v tejto súvislosti potrebné chápať aj súčasný návrh, ktorým by sa odstránila povinnosť lekára poskytnúť žene žiadajúcej o prerušenie tehotenstva informácie o spôsoboch používania antikoncepčných metód a prostriedkov (viď čl. VI bod 5 návrhu zákona). Nejde o legislatívno-technickú úpravu, ako uvádza dôvodová správa, ale o snahu obmedziť prístup k informáciám o reprodukčnom zdraví a možnostiach, ako predchádzať neželanému tehotenstvu.

Medzinárodné ľudskoprávne dohovory, ktorými je Slovenská republika viazaná, ako aj Svetová zdravotnícka organizácia požadujú, aby informácie poskytované ženám, ktoré chcú podstúpiť interrupciu, boli nezaujaté, medicínsky presné a podané spôsobom, ktorý žene umožní slobodne poskytnúť informovaný súhlas, rešpektuje jej dôstojnosť a súkromie a je citlivý k jej potrebám a perspektívam.

4. Ženy žiadajúce o interrupciu na žiadosť bez udania dôvodu by boli nútené uvádzať dôvod svojho rozhodnutia

Navrhovaná povinnosť uviesť v čase požiadania o interrupciu dôvod, pre ktorý sa žena rozhodla prerušiť tehotenstvo, je v rozpore s §4 zákona č. 73/1986 Zb., ktorý zaručuje právo na prístup k interrupcii bez udania dôvodu, t.j. zaručuje interrupciu na žiadosť ženy. Zbieranie údajov by nemalo byť súčasťou procesu žiadania o interrupciu, ale predmetom nezávislého výskumu, oddeleného od poskytovania interrupcie.

Vzhľadom na zvýšenú ochranu osobných údajov týkajúcich sa zdravia a poskytovanej zdravotnej starostlivosti je navyše nevyhnutné, aby zákonodarca zabezpečil riadnu ochranu osobných údajov aj pri poskytovaní umelého prerušenia tehotenstva. V tejto súvislosti výbory OSN opakovane vyzvali Slovensko, aby zabezpečilo riadnu ochranu súkromia a dôvernosť osobných údajov pacientok, ktoré podstupujú umelé prerušenie tehotenstva.

5. Reštriktívne prostredie v Slovenskej republike môže viesť k tvorbe takých vyhlášok, ktoré nebudú rešpektovať ľudskoprávne štandardy v oblasti reprodukčného zdravia

V návrhu sa článkom V, ods. 7 rušia k 1. januáru 2023 doteraz platné tri vyhlášky, ktoré vykonávajú ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva a zákona o zdravotnej starostlivosti týkajúce sa prístupu k interrupciám a poskytovania informácií o interrupciách⁴. Tento návrh je obzvlášť znepokojivý a je potrebné ho vnímať v kontexte reštriktívneho a stigmatizujúceho prostredia, k vytvoreniu ktorého prišlo v Slovenskej republike v posledných rokoch. Snahy o obmedzenie reprodukčných práv síce pretrvávajú v SR desaťročia, avšak v poslednom období sa veľmi zintenzívnili ako súčasť organizovaného útoku voči rodovej rovnosti, úzko previazaného s ohrožovaním demokracie. Len v posledných troch rokoch sme čelili 19 poslaneckým návrhom na obmedzenie prístupu žien k umelému prerušeniu tehotenstva. Tie prispeli k radikalizácii

⁴ 1. Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 98/1995 Z. z. a nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 14/2008 Z. z., 2. vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 417/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o informáciách poskytovaných žene a hlásenia o poskytnutí informácií, vzor písomných informácií a určuje sa organizácia zodpovedná za prijímanie a vyhodnocovanie hlásenia; 3. vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 418/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti a podmienky zverejnenia v zozname občianskych združení, neziskových organizácií, nadácií, cirkví a náboženských spoločností, ktoré poskytujú ženám finančnú, materiálnu alebo psychologickú pomoc v tehotenstve.

spoločenského diskurzu o reprodukčných právach a potláčaníu jeho ľudskoprávných rámcov. Takéto rámcovanie verejnej diskusie zvýšilo akceptáciu porušovania reprodukčných práv a prispelo k stigmatizácii žien či poskytovateľov služieb reprodukčného zdravia či sexuálnej výchovy. Vzhľadom na spoločensko-politickú situáciu predpokladáme, že útoky na reprodukčné práva budú pokračovať a že sa táto situácia premietne aj do tvorby nových vyhlášok.

6. Prijatie navrhovaných zmien by bolo spiatočníckym krokom a v rozpore so súčasným trendom zlepšovania prístupu k zdravotnej starostlivosti v oblasti reprodukčného zdravia

Prijatie týchto návrhov by bolo v rozpore so základným medzinárodným právnym princípom zákazu retrogresie (*principle of non-retrogression*) – princípom, podľa ktorého štáty nesmú prijímať opatrenia, ktoré priamo alebo nepriamo zužujú rozsah už garantovaných práv. Medzinárodné ľudskoprávne orgány opakovane vyzývajú Slovensko, aby zaistilo prístup k bezpečnej a legálnej interrupcii a odstránilo existujúce prekážky. Iba nedávno, v októbri 2019, Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva vyjadril hlboké znepokojenie nad regresívnymi legislatívnymi návrhmi a naliehal na Slovensko, aby sa vyhlo akémukoľvek zhoršovaniu (*retrogression*) v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv žien.

V posledných rokoch niekoľko krajín v Európe prijalo právne úpravy, ktorých cieľom je rešpektovať, chrániť a naplňať ľudské práva žien vrátane ich dôstojnosti, autonómie a rovnosti v kontexte prístupu k bezpečným interrupciám. Napríklad v r. 2019 Severné Macedónsko zrušilo trojdňovú povinnú čakaciu dobu a povinnosť poskytovať zaujaté poradenstvo o interrupcii, ktorého účelom bolo ženu od interrupcie odradiť. Zároveň odstránilo ďalšie prekážky v prístupe k interrupciám a umožnilo používanie medikamentóznej interrupcie. V r. 2018 Belgicko zrušilo ustanovenie trestného zákona, ktoré zakazovalo tzv. „reklamu na interrupcie“, čím nasledovalo Francúzsko, ktoré podobný zákaz zrušilo v r. 2001. Belgicko tiež zrušilo ustanovenie, podľa ktorého bola žena, ktorá vyhľadala interrupciu na žiadosť, povinná svoje rozhodnutie zdôvodniť tým, že sa nachádza v núdzovej situácii. Francúzsko za posledné roky prijalo niekoľko opatrení zameraných na zlepšenie prístupu k interrupciám vrátane zrušenia sedemdnňovej povinnej čakacej doby pred vykonaním interrupcie na žiadosť a zabezpečenia plnej úhrady interrupcií zo zdravotného poistenia. Francúzsko tiež umožnilo, ako jedno z opatrení prijatých v rámci COVID-19 krízy, aby ženy mohli podstúpiť medikamentóznú interrupciu v skorších štádiách tehotenstva v bezpečnom domácom prostredí a poradiť sa s lekárom telefonicky alebo elektronicky.

Navrhovaná úprava **nie je spôsobilá poskytnúť ženám podporu, ako predkladateľky a predkladatelia tvrdia**. Naopak. Zámerom tohto návrhu zákona je obmedziť reprodukčné práva žien a vytvárať z medicínskeho hľadiska neopodstatnené a zdraviu ohrozujúce administratívne a iné bariéry tam, kde by mal byť priestor na bezpečné, dôstojné a zodpovedné rozhodnutie. Už teraz je zrejmé, že navrhované zmeny by najviac zasiahli ženy, ktoré žijú v sociálnej a materiálnej neistote, v regiónoch so slabou zdravotníckou infraštruktúrou, matky samoživiteľky či ženy zažívajúce násilie.

Jednorazové príspevky navrhované v zákone nemôžu nahrádzať systémové zlepšovanie podmienok pre život a sociálna situácia rodín sa nemôže riešiť prostredníctvom zmien v právnej úprave o interrupciách. Ak sa tak deje, nejde o pomoc, ale o uplatňovanie moci a kontroly nad životmi žien zo strany štátu. Reálna pomoc by mala spočívať v krokoch, ktoré prispievajú k odstraňovaniu rodových, triednych a rasových nerovností v spoločnosti.

Vážené poslankyne a vážení poslanci,

obmedziť interrupcie či prístup k nim je síce ľahké, ale nebezpečné a zbytočné. Vytvárať podmienky na to, aby ženy mali skutočnú možnosť voľby, už také ľahké nie je. **Nástroje však poznáme:** silné sociálne a rodinné politiky, v ktorých nebude vychovávanie dieťaťa znamenať ohrozenie chudobou či výrazné zhoršenie finančnej situácie domácnosti; politiky rodovej rovnosti, ktoré odstránia nerovnosti

a diskrimináciu žien; antikoncepcia hrazená zo zdravotného poistenia dostupná pre všetkých; dostatok miest v škôlkach či jasliach; kvalitná a odborná sexuálna výchova; systematický prístup k riešeniu násillia páchaného na ženách a rodovo podmieneného násillia; kvalitná gynekologická starostlivosť a dôstojné a na vedeckých základoch založené podmienky pre ženy pri pôrodoch; dostupné bývanie pre všetkých; viac voľného času na seba, rodinu a na seberealizáciu či ekologická spravodlivosť. V neposlednom rade je potrebné odstraňovať prekážky, ktorým už dnes ženy čelia v prístupe k interrupciám, ako sú napríklad povinná čakacia doba, povinná ohlasovacia povinnosť, poplatky či zdravotnícke zariadenia odmietajúce poskytovať interrupcie, a umožniť všetky bezpečné metódy vykonania interrupcie vrátane medikamentózneho interrupcie.

Obraciame sa na Vás, aby ste pri prerokovávaní predmetného návrhu mysleli na ženy a dievčatá v tejto krajine a ich životné podmienky. Odmietnite tento návrh na obmedzenie prístupu k bezpečným interrupciám, ktorý je tvrdým zásahom do ľudských práv žien a podkopáva princípy sekulárneho demokratického štátu.

Vyzývame Vás, aby ste predložený návrh nepodporili a vyjadrili tak solidaritu so všetkými ženami v tejto krajine.

S pozdravom
mimovládne organizácie a iniciatívy:

Možnosť voľby / Iniciatíva Nebudeme ticho
ASPEKT / Iniciatíva Nebudeme ticho
Povstanie pokračuje / Iniciatíva Nebudeme ticho
Amnesty International Slovensko
Občan, demokracia a zodpovednosť
OLYMP, o.z.
Prešovská rozvojová agentúra
Spoločnosť pre plánované rodičovstvo
MyMamy, o.z.
Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation
Občianske združenie PRO FELICITATE
ŽENA V TIESNI
Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku
PROGRESFEM
o. z. projekt neon
Ženské kruhy
Sapling, o.z.
PRIDE Košice
PRIZMA - komunitné a poradenské centrum pre LGBT+ ľudí v Košiciach
Aliancia žien Slovenska
Aliancia žien - cesta späť
OZ Antigona
Nadácia Ekopolis
QUO VADIS, o.z.
Education for Equality and Ecology – Edeqec
Ženy pomáhajú ženám
Post Bellum
Záhrada – Centrum nezávislej kultúry
OZ Ďalej
Divadlo Pôtoň
Tabačka Kulturfabrik n.o.
BONA FIDE o.z.
Port o.z.
EsFem, o.z.
Kreatívneho zoskupenia DOBOŠKA

Greenpeace Slovensko
Rómske advokačné a výskumné stredisko, Skalica
Vydra, o. z., Čierny Balog
Kolektív Diera do sveta
Bábkové divadlo na Rázcestí
OZ Truc spherique, Stanica Žilina-Záriečie, Nova synagóga Žilina
Tatranské plesá, o.z.
Materské centrum Nevedko o.z.
Utópia, o.z.
Iniciatíva Inakosť
Dúhový PRIDE Bratislava.
Nadácia Cvernovka
platforma Nie v našom meste, Banská Bystrica
iniciatíva Inokraj, Banská Bystrica
Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Iniciatíva Sexistický kix
Literárna bašta
OZ Bez sexizmu
Foajé, o.z.
Divadlo Nomantinel
Spolka
Apart collective
Literárny klub
Slovensko – český ženský fond
Kotva, n. o.